

Biskop Atle Sommerfeldt:

Frels oss fra det onde

10 uker har rettsaken mot Anders Behring Breivik vart. Handlingenes bestialitet har blitt eksponert. De overlevendes livskamp og livskraft har gitt mange av oss håp. De mange frivillige i redningsaksjonene har gitt oss forbilder. Og de spontane, folkelige markeringene i kirker, torg og gatevandring har vist oss og verden hva slags nasjon vi vil ha. Midt i heltenes fortellinger sitter mannen som planla og utførte de bestialske handlingene 22. juli. Jeg blir stolt av at bestialitetens aktør har blitt behandlet med den verdighet et menneske har rett til i en rettstat.

Noen forsøker å sykdomsforklare Breivik eller å isolere ham fra beslektede bevegelser i dagens Europa. Men bestialske terrorhandlinger skjer ikke isolert. De er ytterligheter i tankeunivers flere slutter seg til. Det gjelder også i Breiviks tilfelle.

Europas historie har lært oss at slike menneskefiendtlige tankestrømmer må angripes og håndteres mens de enda er skrivebordsprodukter. Ellers kan det gå riktig galt. Derfor er det viktig å bruke tid på samtidsanalysene han utviklet, tankemønstrene han formet for å rettferdiggjøre sin terrorhandling og beredskap mot andre analyser og ideologier som utvikles i tilsvarende ånd, ofte med motsatt fortegn.

Ved å behandle Anders Behring Breivik som et menneske av samme slekt som oss andre og lytte til hans tankemønstre, legger vi et bærekraftig grunnlag for kampen mot de ondskapens tankemønstre han står for.

Jeg har i mitt internasjonale, kirkelige arbeid gjennom flere tiår møtt mennesker som har vært ofre for ideologisk bestemt bestialitet. Mennesker er blitt myrdet og utsatt for de groveste overgrep: Cambodia, Burma, Pakistan, Afghanistan, Rwanda, Burundi, Etiopia, Eritrea, Israel, Palestina, Kosovo, Kroatia, Serbia, Guatemala, El Salvador, Nicaragua, Peru, Brasil, Argentina.

Ideologiene har vært ulike, men de deler et grunnleggende kjennetegn som vi gjenkjenner hos Breivik. De mener at deres handlinger som dreper mishandler og torturer andre mennesker på det groveste, er nødvendige for å redde nasjonen og/eller gruppens interesser og fremtid. Ideologiene kan være religiøse eller sekulære, de kan høre til på høyresiden eller venstresiden, men de underordner alle sammen andres menneskeverd sin egen kamp og reduserer dermed andre mennesker til brikker i sitt eget prosjekt. Breiviks terrorhandlinger adskiller seg fra andre terrorister i vår samtid og kulturkrets, som RAF i Tyskland og Berlingegadebanden i Danmark, ved ekstrem hensynsløshet og svært bred definisjon av hvem han oppfatter som nasjonens fiender. Men hans handlinger adskiller seg ikke i bestialitet fra f.eks. Rinnan-bandens handlinger under den tyske okkupasjonen av Norge. Det finnes ikke norske gener som forhindrer at også en norsk person oppvokst på Skøyen i Oslo blir fanget av en brutal ideologi og planlegger og utfører bestialitet.

Breivik er en moderne soloterrorist, men opplevde seg ikke alene. Et av vår tids kjennemerker er at fellesskap og grupper etableres og videreutvikles i et kommunikasjonsfellesskap på nettet. I dette fellesskapet fikk Breivik bekreftet sin analyse av samfunnsutviklingen, men også at fellesskapet besto av folk med store ord og liten handlekraft, "sofageneraler" som han kalte dem i retten.

Det er nytt at det virtuelle fellesskapet avfører en konkret terrorhandling. Men det er ikke nytt at ekstrem ideologi utvikles i lukkede kretser av mennesker som i fellesskap vil fremstå som nasjonen redningsmenn. Det var slik apartheid utviklet seg, det er slik alle militærjuntaene resonnerer og det var slik folkemordideologien i Rwanda og på Balkan fikk

vokse. Bestialiteten skjer innenfor et mønster av ondsinnet ideologi og et ondskapsfremmende fellesskap. Historien har lært oss at overgangen til faktisk voldsbruk skjer hos langt flere enn det som med noen rimelighet kan diagnostiseres som gale. Mange studier viser at de fleste av oss har under gitte omstendigheter potensiale til å utøve onde handlinger mot andre mennesker. «Én ting må vi aldri glemme når vi minnes 22. Juli: Ikke bare er Breivik en samvittighetsløs massekiller. Det var det beste i oss han forsøkte å drepe, og det kunne han bare gjøre med slik morderisk presisjon fordi han representerer det verste i oss. Ikke den gales fortapthet, men den ondes målrettethet», skriver den danske forfatteren Carsten Jensen.

Fortellingen om Kain som dreper sin bror Abel av frykt for at Abel skal dominere ham, er en av Bibelens urfortellinger. Ondskap er en del av menneskets livskår og preger derfor store deler av den bibelske refleksjonen over livet og om Gud. Salmenes Bok er derfor rik på klage til Gud over ondskaper som rammer og Gud som virker å være langt borte.: "Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg? Hvorfor er du så langt borte når jeg trenger hjelp og skriker ut min nød?" (Salme 22).

Bibelen knytter de onde handlingene til bakenforliggende ideologier som forneker den bibelske Gud. I Guds visjon for menneskene bygger vi samfunn forankret i at alle er skapt i Guds bilde med like rettigheter og særlige plikter for de velstående og mektige.. Når en erstatter Gud med dyrking av seg selv, sin egen overlegenhet og sin egen grådighet på bekostning av andre, når en med Luther er innkrøket i seg selv, rammes andre og blir ondskapens ofre. Det er ikke Gud, men andre mennesker som er ansvarlig for bestialitet og ondskap..

Den kristne troen styrker oss ved at Gud selv i Jesus erfarte ondskap og bestialitet og derfor lider med hvert eneste offer for andre menneskers ondskap. Samtidig skaper den oppstandne Kristus livskraft, styrke og mot til å bekjempe ondskapens tankemønstre, fellesskap og handlinger. Derfor har jeg i mine mange møter med voldsofre sett hvordan Guds kjærlighetskraft virker og synliggjøres hos dem midt i ondskapens mørke. Gud kjemper mot ondskap og gir mennesker kraft og klokskap til å bygge nestekjærlighetens fellesskap der ondskap tilsynelatende er enerådende..

Vi skylder dem som døde på Utøya, alle dem som ble skadet og alle familiene som nå lever i stor sorg å kjempe mot ondskapens tankemønstre og fellesskap for å hindre terror og bestialske handlinger. For oss i kirken vet vi at vi da fører den oppstandnes Kristus sin kamp i verden.

I bønner lærte oss, samles alt dette i fem ord: "Frels oss fra det onde". I denne bønner ligger skriket over å være rammet av bestialske handlinger, ropet etter Guds tilstedeværelse, håpet om at Guds omsorg må oppleves og erfares og ønsket om kraft til å bekjempe det onde . Det er klokt å be den bønner hver dag.